

УДК 343.139:001.89

М.В. Кобець,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
М.П. Кобець

ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті розглянуто значення та поняття науково-технічного забезпечення у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: науково-технічне забезпечення, кримінальне судочинство, технічні засоби, кримінальне провадження.

В статье рассматриваются значение и понятие научно-технического обеспечения в криминальном судопроизводстве.

Ключевые слова: научно-техническое обеспечение, уголовное судопроизводство, технические средства, уголовное производство.

In paper value and concept of the scientific and technical providing in the field of criminalistics are considered.

Keywords: scientific and technical support, criminal justice, facilities, criminal proceedings.

Боротьба з кримінальними правопорушеннями є одним із важливих напрямів діяльності держави. Тому на сучасному етапі органи державної влади і Уряд України вимагають постійного вдосконалення роботи правоохоронних та судових органів.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває розробка способів реалізації науково-технічних досягнень у боротьбі зі злочинністю, розширення можливостей використання їх у процесі виявлення, розслідування і попередження кримінальних правопорушень. Нині значно зросли можливості науки і техніки, що є важливим резервом підвищення ефективності діяльності правоохоронних та судових органів. Сучасні науково-технічні досягнення у сфері кримінального процесуального права зумовили розвиток її теоретичних основ, розширили можливості кримінального судочинства щодо ефективного та всебічного судового розслідування кримінального провадження.

Так, відповідно до ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) для гласного та відкритого судового провадження “кожен, хто присутній в залі судового засідання, може вести стенограму, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої” [1]. Також Кримінальний процесуальний кодекс України за допомогою сучасних технічних засобів і систем значно розширив можливості проведення процесуальних дій під час судового провадження, зокрема, застосування засобів відеозапису (режим відеоконференції). Стаття 336 КПК України зазначає “судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

- 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
- 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми" [1].

Результативність попередження, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, як зазначає професор А.В. Іщенко, "безпосередньо залежить від надійності засобів та методів, досконалість яких зумовлена тим, наскільки вони враховують новітні здобутки науково-технічного прогресу. Чим більше вони містять у собі досягнень передової науки і техніки, тим більше їх використання забезпечує оптимізацію вирішення завдань протидії злочинності" [2, с. 8–9].

Водночас рівень застосування досягнень науки і техніки характеризується істотним розривом між теорією і практикою, недослідженістю проблем всебічного науково-технічного забезпечення процесу виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, а також у сфері кримінального судочинства. Аналіз використання науково-технічних досягнень у боротьбі зі злочинністю констатує незадовільність існуючого положення справ, недостатньо розкриваються головні причини такого положення, зокрема, невідповідність реальних умов діяльності її фактичним потребам.

З урахуванням викладеного, одним із головних аспектів удосконалення діяльності правоохоронних та судових органів є визначення шляхів і засобів усунення чи значного скорочення розриву між науково-технічним потенціалом і реальними можливостями практики. Це свідчить про актуальність цільового дослідження можливостей ефективного використання науково-технічних досягнень у кримінальній процесуальній діяльності. Однією з умов такого удосконалення, на наш погляд, є її науково-технічне забезпечення.

Проте було б не зовсім слушно стверджувати, що проблематика науково-технічного забезпечення процесу виявлення та розслідування кримінальних правопорушень для кримінального процесуального права є новою. Значна кількість наукових робіт стосовно дослідження наведених проблем у розділі криміналістична техніка та кримінально процесуальне право у тій чи іншій мірі розглядають науково-технічне забезпечення виявлення та розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 213; 2, с. 17; 3, с. 64; 4].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що вчені-криміналісти та процесуалісти у своїх пошуках розглядають, безумовно, деякі аспекти науково-технічного забезпечення практики і вирішують пов'язані з цим питання з огляду на конкретні завдання, які стояли перед вченими під час підготовки наукових публікацій. Тому раніше проблематика науково-технічного забезпечення виявлення та розслідування кримінальних правопорушень комплексно не ставилась і відповідної наукової розробки не отримала.

Слід зазначити, що з розвитком науково-технічного прогресу зростають можливості криміналістичних (науково-технічних) засобів і методів у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Як слушно зазначає професор В.К. Лисиченко, науково-технічний прогрес вносить багато нового у теорію і практику боротьби з правопорушеннями, змінює методи доказування і зміст професійного рівня діяльності органів розслідування і суду, ставить важливі проблеми подальшого удосконалення кримінального судочинства на науковій основі [7, с. 19].

Досягнення науково-технічного прогресу дозволяють використовувати нові технології в інтересах кримінального судочинства. До них П.В. Цимбал відносить усі розробки науки і техніки, які сприяють підвищенню рівня і якості виявлення, фіксації, дослідження та використання даних, отриманих за їх допомогою у кримінальному судочинстві, тобто технічні засоби, методи, матеріали, прийоми, методики, способи організації діяльності тощо [8, с. 7].

Значення та застосування науково-технічних засобів у розслідуванні кримінальних правопорушень, а також криміналістичні аспекти використання науково-технічних засобів під час виконання слідчих (розшукових) дій, тобто висвітлення зазначених питань з позиції підходу до таких засобів, як науково-технічних, висвітлювались у працях Г.І. Грамовича, Ф.К. Діденка, А.В. Іщенка, Є.П. Іщенко, О.А. Леві, М.О. Селіванова та ін.

У практичному плані цей термін активно використовує вчений-криміналіст В.Г. Гончаренко. Звернення до такого терміну він пояснює залученням значних досягнень науки у діяльність слідчого і будується на підставі можливості переведення розслідування на якісно нову основу у частині застосування науково-технічних засобів [9, с. 5]. Це пов'язано також і з певною потребою впровадження у практику наукових методів розслідування, що, у свою чергу, ґрунтується на здобутках науково-технічного прогресу, позитивний досвід якого впливає на розвиток наукових засад та підходів до розкриття і розслідування злочинів [10, с. 7–8].

На науково-технічну природу використовуваних у процесі розслідування злочинів технічних засобів вказують й інші вчені-криміналісти, зокрема, М.В. Салтевський, розглядаючи аспекти застосування цих засобів. Він наголошує саме на використанні терміну “науково-технічний засіб”, що застосовується у кримінальному судочинстві. Причому вважає, що розвиток науки і техніки надав можливість значно ширше застосовувати саме науково-технічні засоби під час розслідування злочинів [11, с. 27].

Розв'язуючи проблему доцільності використання у криміналістиці технічних засобів, деякі вчені-криміналісти пропонують використовувати інший термін – “дані природничих і технічних наук”, що є, на їх погляд, більш ємний, але не відмовляються від терміну “науково-технічні засоби”. Так, О.Я. Гінзбург вважає, що дані природничих і технічних наук застосовуються для розслідування злочинів у виді науково-технічних засобів, які визначають як систему загальнотехнічних, пристосованих та спеціально розроблених приладів, апаратів, обладнань, інструментів, пристосувань, матеріалів, а також методів їх застосування з метою найбільш ефективного проведення розслідування і попередження злочинів [12, с. 20]. Наведену думку підтримує В.К. Лисиченко [13, с. 6–7]. У цьому відношенні І.О. Ієрусалимов зазначає, що “науково-технічні засоби виступають лише як один з елементів науково-технічного потенціалу, утвореного сукупністю матеріальних і інтелектуальних ресурсів, таких як техніка, наука та ін.” [14, с. 15–16].

Узагальнюючі наведене, ми вважаємо, що *науково-технічне забезпечення у кримінальному судочинстві полягає у розробці, впровадженні і застосуванні наукових, технічних, методичних і тактичних засобів уповноваженими особами для вирішення завдань кримінального судочинства.*

Отже, питання особливостей науково-технічного забезпечення виявлення та розслідування кримінальних правопорушень є важливим з теоретичної і практичної точок зору. Крім того, для забезпечення активної протидії злочинності правоохоронна діяльність має постійно удосконалюватися залежно від можливостей новітніх науково-технічних засобів, ефективності тактичних прийомів, методів і способів

їх застосування. Тому вдосконалення кожного з елементів науково-технічного забезпечення виявлення та розслідування кримінальних правопорушень здійснюється з урахуванням сучасних науково-технічних досягнень та потреб практики і має важливе процесуальне і криміналістичне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
2. *Ищенко А.В.* Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : [монографія] / За ред. І.П. Красюка. – К. : Вид. НАВСУ, 2003. – 359 с.
3. *Ієрусалимов І.О.* Забезпечення використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності : [навч. посіб.] / І.О. Ієрусалимов. – К., 2000. – 67 с.
4. *Кузьмічов В.С., Прокопенко Г.І.* Криміналістика : [навч. посіб.] / За заг. ред. В.Г. Гончаренко та Є.М. Моїсеєва. – К., 2001. – 368 с.
5. *Галаган В.І.* Проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності органів внутрішніх справ України : [монографія] / В.І. Галаган. – К., 2002. – 300 с.
6. *Пунда О.О.* Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О.О. Пунда. – К., 2001.
7. *Лисиченко В.К.* Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике : [учеб. пособ.]. – К., 1979. – 88 с.
8. *Цымбал П.В.* Совершенствование использования научно-технических достижений в расследовании преступлений : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.П. Цымбал. – К., 1992. – 25 с.
9. *Гончаренко В.Г.* Науково-технічні засоби в роботі слідчого : [монографія] / В.Г. Гончаренко. – К., 1972. – 100 с.
10. *Гончаренко В.И.* Научно-технические средства в следственной практике : [монография] / В.И. Гончаренко. – М., 1984. – 150 с.
11. *Салтевский М.В.* Проблема совершенствования процессуальной регламентации применения научно-технических средств в уголовном судопроизводстве / М.В. Салтевский // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1991. – Вып. 43. – С. 27–32.
12. *Гинзбург А.Я.* Принципы советской криминалистики / А.Я. Гинзбург. – Караганда, 1974. – 79 с.
13. *Лисиченко В.К.* Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике : [учеб. пособ.] / В.К. Лисиченко. – К., 1979. – 88 с.
14. *Ієрусалимов І.О.* Забезпечення використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності : [навч. посіб.] / І.О. Ієрусалимов. – К., 2000. – 67 с.

Отримано 8.08.2013